

HELSINKI Bulletin

Helsinki Committee for Human Rights in Serbia

Rige od Fere #20/V, 11000 Belgrade, Serbia

phone/fax: +381 11 30 32 408

e-mail: biserkos@eunet.yu; www.helsinki.org.yu

Br. 24 • April 2009.

NATO – DA ILI NE

Početak aprila u Srbiji je (ne)čekivano otvorena rasprava o odnosima sa najznačajnijom vojno-političkom alijansom, NATO paktom. Praktično, samo nekoliko dana nakon što je antikampanja protiv te organizacije bila na vrhuncu – povodom 10-godišnjice NATO operacije “Udružena moć” (Allied force), u tadašnjoj SR Jugoslaviji, za koju se u Srbiji patetično i, u svakom slučaju, netačno tvrdi da je nosila kodno ime “Milosrdni anđeo”, u javnosti su počeli dobijati prostor razumniji tonovi koji apeluju na preispitivanje samoproklamovane vojne neutralnosti zemlje. Indikativan pomak u racionalizaciji debate o jednom od najvažnijih strateških opredeljenja Srbije treba posmatrati u kontekstu aktuelnih zbivanja u samoj zemlji i, možda još više, u bližem i širem okruženju.

Najpre, globalna ekonomsko-finansijska kriza koja je ključnim

akterima na međunarodnoj sceni nametnula potrebu da zajedničkim naporom traže izlaz, po svemu sudeći, uticaće na redefinisavanje ukupnih odnosa među njima. Male zemlje, poput Srbije i njoj slične i same pogodjene krizom, takodje će biti prinudjene da strateško pozicioniranje prilagode novim okolnostima. Ono će u mnogome biti podređeno novoj dinamici koja se upravo uspostavlja (samit G20 u Londonu) na globalnoj sceni. Takodje, početkom aprila severnoatlanskoj alijansi pridružile su se kao punopravne članice Hrvatska i Albanija. Odnosno, Srbija se sada nalazi u gotovo potpunom okruženju NATO zemalja, što njenu poziciju neutralnosti “bez sadržaja” čini anahronom i besmislenom. Konačno, na talasu svetske ekonomske krize u potpunosti je ogoljena neuspešna ekonomska i društvena tranzicija u Srbiji. U realnom strahu od potencijalnog bankrota, Beograd je prinudjen da se ponovo okrene evropskim i američkim fondovima. To podrazumeva i promenu retorike prema Briselu, ne samo kao središtu Evropske unije već i kao glavne NATO kancelarije.

Antikampanja

Još tokom drugog mandata premijera Vojislava Koštunice, primetna distanca prema evropskim integracijama, očitovala su u naglašenom zahladjenju prema severnoatlanskom vojnom savezu. Iz vokabulara je neosetno eliminisano opredeljenje za "evroatlanske", nadomešteno sa "evropske", integracije, u Skupštini Srbije usvojena je rezolucija o vojnoj neutralnosti (u decembru 2007), a iako je zemlja još u decembru 2006. godine, na predlog tadašnjeg američkog predsednika Džordža Buša primljena u Partnerstvo za mir, kancelarija Srbije u briselskom sedištu organizacije još nije otvorena.¹ U međuvremenu je permanentno alijansa diskreditovana kao lider antisrpskog raspoloženja na Zapadu. Osim što je to uvek bilo povezivano sa intervencijom iz 1999. godine, NATO i zemlje članice saveza pojedinačno našle su se na meti srpske političke klase i intelektualne elite povodom proglašenja nezavisnosti Kosova i naročito, nakon što su se pojedine armije NATO zemalja uključile u pružanje pomoći povodom formiranja Kosovskih bezbednosnih snaga. **Vuk Jeremić**, ministar inostranih poslova, nedavno je konstatovao: "Ono što je za posledicu imalo gubitak našeg poverenja je uloga koju je NATO odigrao u stvaranju, obučavanju i formiranju takozvanih Kosovskih bezbednosnih snaga".²

¹Iako je primljena u Partnerstvo za mir pre više od dve godine, Srbija se još nije uselila u zgradu NATO u Briselu. Zvanično obrazloženje za to je da je reč o nedostajućim sredstvima, a sa tim u vezi predsednik Atlanskog saveza Vladan Živulović u autorskom tekstu u Danasu, 4-5. april, 2009, iznosi sledeći bizaran detalj: navodno se čeka da nam se ustupe hrvatske ili albanske prostorije, pošto se one sele u deo zgrade gde su članice, a mi ćemo ostvariti želju da budemo pored ruske kancelarije.

² "NATO je izgubio naše poverenje, Blic, 8. februar 2009.

Takodje, u poslednjih nešto više od godinu dana Srbija se, ne samo na ekonomskom planu, primetno nagnula prema Istoku, odnosno prema Rusiji. U taj, po nekima veoma važan odnos, nikako se ne bi uklopilo učlanjenje Srbije u NATO: "Članstvo u NATO-u jeste obaveza da se stupi u rat ako je napadnuta bilo koja država članica. Hoće li neko u Srbiji da ide u rat protiv Rusije ako, ne daj bože, Rusija napadne Litvaniju (...) Niko ne kaže da bi ulazak Srbije u NATO u Moskvi bio prepoznat kao 'neprijateljski korak'. Ili je to poslednja srpska tajna", piše jedan od najvatrenijih medijskih protivnika pridruživanja Srbije evroatlanskih integracijama, **Miroslav Lazanski**.³

Paralelno - antinatio, a proruski - raspoloženje kulminiralo je u povodom 10. godišnjice 24. marta 1999. godine, dana kada je počela NATO intervencija. Obeležavanju tog datuma prisustvovala je brojna svita iz Moskve, raznorodnog sastava, od penzionisanih generala i takodje, penzionisanih poslanika Dume, preko aktivnih predstavnika Putinove "Jedinstvene Rusije" u ruskom parlamentu, poput predsednika Spoljnopolitičkog komiteta Dume, **Konstantina Kosačova**, do istaknutih umetnika, poput reditelja **Nikite Mihalkova**. "Na mitingu na Trgu Republike puštane su rodoljubive i ruske pesme", egzaltirano izveštava *Kurir*, sa protestnog skupa održanog 24. marta u centru Beograda⁴. U detaljnom opisu tog događaja list navodi da su mitingu prisustvovali i na njemu govorili brojni gosti iz Rusije, a da je bilo i slogana poput "Srbija, Rusija, ne treba nam Unija. **General Leonid Ivašov** odao je priznanje srpskom narodu za borbu "borbu protiv zapadnog fašizma" i

³ "Poslednja srpska tajna", *Politika*, 1. novembar 2008.

⁴ *Kurir*, 25. mart 2009.

poručio da su "Srbi i Rusi kad su zajedno nepobedivi".⁵

Maksim Miščenko, poslanik Jedinственe Rusije u Dumi koji je takodje, bio medju gosima na obeležavanju 10-godišnjice intervencije, u opširnom intervjuu koga je dao *Pravdi* iznosi uverenje da "srpski narod nikad neće da oprost i zaboravi zločine koje je NATO počinio Srbiji". "Bombardovanje Srbije je bio pritisak na sve slovenske zemlje i taj se pritisak, nažalost, nastavlja i danas. Srbija je trn u oku Zapadu, jer ne želi da se pokori novom svetskom poretku i tako izgubi svoju veru i identitet. On takodje, tvrdi da je Rusija najveća prepreka američkom ekspanzionizmu i njenom geopolitičkom pokoravanju planete: "Rusija je Zapadu i Americi potrebna zbog rasursa koje imamo i zato oko nas učlanjuje zemlje u NATO... Dobrim delom ste upravo zbog toga bombardovani, a vaše odbijanje da pristupite NATO paktu kažnjava se otimanjem Kosova".⁶

U opširnom tekstu "Država ili marionetska tvorevina", *Pečat*, izmedju ostalog, komentariše najavu predsednika Republike **Borisa Tadića** da će Srbija razmotriti učlanjenje u NATO i tim povodom piše: "Pošto je kroz potpisivanje SSP i legalizaciju EULEX od strane sadašnje vlasti amnestirana uloga EU u razbijanju Srbije, sada polako na dnevni red dolazi opravdanje agresije NATO na Srbiju i svega što je proizašlo iz agresije. Jer, ako bi Srbija postala članica NATO to bi faktički značilo da je Srbija samu sebe bombardovala. Ima li uopšte bolje i originalnije amnestije za izvršeni zločin nad Srbijom!".⁷

Na dvodnevnoj međunarodnoj konferenciji "Da se ne zaboravi" kojoj je, medju ostalima prisustvovao i brat Slobodana Miloševića, Borislav, koji živi u Moskvi, govorio je i potpredsednik

vlade i ministar policije **Ivica Dačić**, koji je tom prilikom rekao:"

Jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova i priznanje takvog proglašenja je nastavak bombardovanja, pritisaka i agresije mirnim putem".⁸

Obeležavanje 10-godišnjice "rata protiv NATO", bilo je i povod za brojne medijske ankete na temu potencijalnog članstva Srbije u alijansi. Odazivajući se pozivu Pravde da iznese svoje mišljenje, nekadašnji ideolog Socijalističke partije Srbije, sada član Srpske napredne stranke, **Mihailo Marković** kaže da je on "protiv svake saradnje s NATO". Isto mišljenje deli i njegov novi partijski šef **Tomislav Nikolić** koji je i protiv NATO i protiv bilo kog vojnog saveza. U istoj anketi i **Dragan Šormaz** iz DSS je rekao: "Srbija treba da bude vojno neutralna ne samo zbog toga što su nas bombardovali, za šta se nisu pokajali niti nam nadoknadili štetu, nego nam novu štetu nanose nasilnim otimanjem Kosova".⁹

U anketi na istu temu u Kuriru, zamenik predsednika Srpske radikalne stranke **Dragan Todorović** kaže: "Ulazak u NATO je za nas nezamisliv. Sve žrtve koje su pale u odbrani od NATO agresije bi takvim postupkom bile obesmišljene i poražene".¹⁰

Racionalniji tonovi

U spomenutim anketama, osim političara mediji su se obraćali i običnim građanima. Iako većina deli stavove elite, ipak su se neki medju njima izjnsnili za članstvo u NATO, kao racionalnu opciju. Rezerve prema "vojnoj neutralnosti" smelije su počeli da iznose i pojedini vojni stručnjaci i analitičari. Komentarišući obeležavanje 10-godišnjice NATO intervencije, vojni analitičar **Aleksandar Radić** kaže da 10 godina nakon rata Srbija u

⁵ Isto

⁶ *Pravda*, 26. mart 2009.

⁷ *Pečat*, 3. april 2009.

⁸ *Pravda*, 24. mart 2009.

⁹ Isto

¹⁰ *Kurir*, 25. mart 2009.

odnosima sa NATO “zna šta neće, ali ne i šta hoće, zbog čega istovremeno 'koketira' sa tim savezom i proglašava vojnu neutralnost”. Po njegovom mišljenju politika mora da “prelomi da li želi da ide ka Zapadu i da onda to učini punom voljom a ne u ovim polukoracima. Trenutno stanje je konfuzno, bez jasne strateške vizije i neodrživo”.¹¹

Predsednik relevantne nevladine organizacije Atlanski savet Srbije **Vladimir Živulović** se početkom aprila oglasio u više medija. Uz tvrdnju da je nakon prijema u NATO Hrvatske i Albanije, neutralna Srbija postaje vojna “crna rupa” na Balkanu, pošto su i Makedonija, Crna Gora i BiH “na pragu” Alijanse: “Hrvatska je pre EU morala prvo u NATO, baš kao i Bugari, Rumuni, Mađjari, Litvanci, Estonci”, naglašava Živulović i tvrdi da je vojna neutralnost Srbije neostvariva, naročito pošto je “za ozbiljno sprovođenje spoljne politike potrebna i ozbiljna i moćna vojska”.¹² U autorskom tekstu za list *Danas*, pod naslovom “Srbija šalje različite signale koji zbunjuju strance”, Živulović podseća da “sem Načertanija nismo imali pokušaj formulisanja nacionalnih interesa, a da oni budu isključivo u korist Srbije, a nikako da služe ruskim ili zapadnim interesima. Upravo iz sukoba ove dve strujesrpska spoljna politika deluje pomalo smušeno. U poslednje vreme, ne samo iz ove vlade, šalju se različiti signali koji samo zbunjuju strance”, piše između ostalog Živulović i to ilustruje na sledeći način: “Srbija je ušla u NATO program Partnerstvo za mir ali je odmah zatim stala sa svim aktivnostima. Posle toga je proglasila vojnu neutralnost. Zatim je na sav glas krenula ka Evropskoj uniji stavljajući potpuno po strani NATO i Partnerstvo za mir. Potom je zaključila ugovor sa Rusijom o gasovodu koji treba da prodje preko

njene teritorije ka EU kojim je (jedino u Srbiji) data koncesija Rusima da na našoj teritoriji upravlja gasovodom. Kako EU ovo da tumači, kako NATO da nam uputi poziv jednog dana za članstvo, kada mi kalkulišemo i sa Partnerstvom za mir”.¹³

Vojni komentator *Politike*, **Ljubodrag Stojadinović**, u tekstui „Rovita neutralnost Srbije“ tvrdi da je „Srbija proglasila vojnu neutralnost u času kada nema dobro definisane granice, ni teritoriju, kada se prostor kida kao posledica preventivne upotrebe koalicione sile. I kada se na delu države koji smatramo svojim ne nalazi nijedan element te države. U takvim okolnostima status neutralnosti jeste vojno-politički protivrečan, u sukobu je sa svakom logikom i ne može se održati bez dobre definicije stanja stvari”.¹⁴

Predsednik Forumu za demokratiju, general **Ninoslav Krsitić** rezonuje na sličan način: “Ne znam kako mislimo u EU ako se deklariramo kao neutralni. Sve države članice EU su prvo ušle u NATO, pa tek onda u Uniju. Ionako je naša neutralnost mrtvo slovo na papiru. Kako smo neutralni kada 'u srcu' Srbije imate Bondstil? Kako smo neutralni, a potpisnici smo programa Partnerstva za mir? Potpisali smo i sporazume o NATO letovima nad SCG i o prelasku NATO trupa kopnenim koridorom?”¹⁵

Ministar odbrane **Dragan Šutanovac**, sa pozicije na kojoj se nalazi u javnost plasira veoma balansirane i vešto nijansirane formulacije. Braneci “neutralnost”, on je ipak u intervjuu za *Danas*, diskretno podsetio da se “hrvatski kreditni rejting povećao ja jedan stepen kada su dobili poziv za pridruživanje Alijansi”.¹⁶ U emisiji “Kažiprst” Radija B92 nekoliko dana kasnije, izjavio je da je kreditni rejting Hrvatske, stalnim članstvom

¹¹ *Pravda*, 24. mart 2009.

¹² “Srbija u NATO obruču”, *Press*, 6. april 2009.

¹³ *Danas*, 4-5. april 2009.

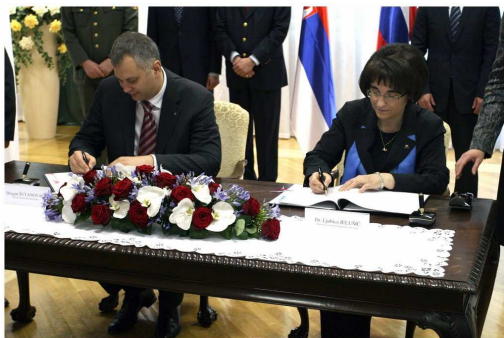
¹⁴ *Politika*, 3. april 2009.

¹⁵ *Press*, 6. april 2009.

¹⁶ *Danas*, 4-5. april 2009.

u NATO, povećan za tri stepena. Istom prilikom je nagovestio da i "ljutnja" na NATO, zbog bombardovanja pre 10 godina ne može da traje beskrajno, pitajući se figurativno, koliko treba da se "vraćamo unazad – možda do 1941, ili 1389..."¹⁷

Očigledno je da u aktuelnoj vladi ne misle svi isto o neutralnosti Srbije. To pokazuje i izjava ministra za dijasporu **Srdjana Srećkovića** (SPO) kojom se založio za inteziviranje saradnje u okviru *Partnerstva za mir*, tvrdeći da je ulaskom Hrvatske i Albanije u NATO, Srbija "došla u opasnost da izgubi leaderski potencijal u regionu. Ne smemo biti zarobljenici prošlosti, bez obzira na to koliko je ona teška i na nepravde koje su nam učinjene". Osvrćući se na pozitivnu poruku sa samita NATO u Strazburu odakle je Srbiji poručeno da je dobrodošla kada se na to odluči, Srećković je rekao da je "poruka sa NATO samita ohrabrujuća".¹⁸

¹⁷ "Kažiprst", *Radio B92*, 6. april 2009.

¹⁸ *Večernje novosti*, 6. april 2009.

Zaključak

Nakon naglašenog oponiranja i opstruiranja približavanja Srbije severnoatlanskom paktu, koje je trajalo više od dve godine, prisustvo drugačijih glasova na javnoj sceni, značajni su indikator. Iako je možda prerano za definitivnije zaključke, utisak je, da je na ovaj način otvoren još jedan tabu, kada je reč o geopolitičkoj i strateškoj orijentaciji Srbije. Osim što je ova rasprava do sada bila "zatvorena", treba podsetiti na činjenicu da je otklon prema evroatlanskim integracijama imao i konkretne posledice. Najznačajnija među njima je svakako smenjivanje, u decembru 2008. godine, načelnika Generalštaba Vojske Srbije, generala Zdravka Ponoša, koji je slovio za zagovornika bliskijih odnosa sa NATO. Takodje, u međuvremenu je podrška građana članstvu Srbije u severnoatlanskom savezu, koja je uvek bila niža nego članstvu u EU, drastično opala: sa 38 odsto u 2007, na 29,32, početkom 2009 (prema istraživanju Stratedžik marketinga).¹⁹ Prema nekim drugim anketama procenat građana Srbije koji je za članstvo u NATO je još niži. Na primer, u anketi sajta lista *Danas* koja je trajala od 9. do 25. marta 2009, ubedljiva većina posetilaca izjasnila se protiv – od 2773 posetilaca sajta njih 2252, ili 81,21 odsto je bilo protiv, dok se za pridruživanje savezu izjasnio samo 521 posetilac, ili 18,79 odsto.²⁰

¹⁹ *Blic*, 7. april 2009.

²⁰ *Danas*, 4-5. april 2009.